

Η ΠΟΛΙΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ.

ΚΑΤΑ τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς Αἰγύπτου ἐκτείνεται ἀμμώδης μακρύτενος γῆ, τεσσαρῶν ἢ πέντε μιλίων τὸ πλάτος κατὰ μέσον ὄρον, καὶ ὡς τεσσαράκοντα τὸ μῆκος, πρὸς ἄρκτον ἔχουσα τὴν Μεσόγειον, πρὸς δὲ νότον τὴν μεγάλην λίμνην Μαρεῶτιν, καὶ τὴν μικροτέραν λίμνην Ἀβουκίρ ἢ Μαδιέ. Περὶ τὸ μέσον τῆς λωρίδος ταύτης, ὅπου ἡ ξηρά, δύο ἄκρας εἰς τὸ πέλαγος προβάλλουσα, σχηματίζει εὐρύχωρον κολπώδη λιμένα, ἐθεμελίωσεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ἐν ἔτει 333 π. Χ., τὴν πόλιν, ἣτις ἀκόμη διατηρεῖ τὸ ὄνομά του. Ἡ νεωτέρα ὄμως Ἀλεξάνδρεια, ἢ καλουμένη παρὰ τῶν Τούρκων Ἰσκανδεριέ, δὲν κατέχει ἀκριβῶς τὴν τοποθεσίαν τῆς ἀρχαίας, ἀλλ' εἶναι μ' ὅλον τοῦτο, καθὼς ἐκεῖνη, ἡ μόνη ἀξιόλογος παραθαλάσσιος πόλις τοῦ κράτους, καὶ ὁ κυριώτερος σύνδεσμος Αἰγύπτου καὶ Εὐρώπης. Ἡ ἀρχαία Ἀλεξάνδρεια ἐξηπλοῦτο κατὰ τὴν παραλίαν τοῦ εἰρημένου κόλπου, φθάνουσα πρὸς νότον μέχρι τῆς λίμνης Μαρεώτιδος. Ἐν μίλιον περίπου ἐκ τοῦ αἰγιαλοῦ ἦτον ἡ νῆσος Φάρος, τὴν ὅποιαν ὁ δεύτερος Πτολεμαῖος ἤνωσε μετὰ τὴν στερεάν διὰ κατασκευαστοῦ χώματος, ἑπτασταδίου λεγομένου. Ἐπὶ τοῦ χώματος τούτου ἐκτίσθη ἡ νεωτέρα Ἀλεξάνδρεια· τὴν δὲ τοποθεσίαν τῆς ἀρχαίας σημειοῖν διπλοῦν τείχος μετὰ ὑψηλοῦς πύργους καὶ πέντε εἰσόδους, ὅπου ὅμως δὲν περικλείεται παρ' ἀμμώδης ἐρημία, ἐστρωμένη ἀπὸ ἐρείπια, καὶ κατεχομένη ὑπὸ ὀρνέων καὶ ἀρπακτικῶν κτηνῶν. Ἡ νεωτέρα Ἀλεξάνδρεια κεῖται εἰς 31° 13' βορείου πλάτους, καὶ 29° 53' ἀνατολικῶν μῆκους, εἶναι δὲ περὶ τὰ 130 μίλια πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν τοῦ Καίρου, καὶ 150 σταδίους πρὸς δυσμὰς τοῦ ἀρχαίου Κανωβικοῦ στόματος τοῦ Νείλου.

Ἡ περίμετρος τῆς ἀρχαίας πόλεως καὶ τῶν προαστείων αὐτῆς ἦτο, κατὰ τὸν Πλίνιον, περὶ τὰ δεκαπέντε μίλια. Εἶχε δὲ ῥυμοτομίαν οὐ μόνον φιλόκαλον, ἀλλὰ καὶ μεγάλως συντείνουσιν εἰς εὐκρασίαν καὶ ὑγίαν τῶν ἐνοικούντων· «τῆ εὐστοχίᾳ τῆς ῥυμοτομίας,» λέγει Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, «ἐποίησεν Ἀλέξανδρος διαπνεῖσθαι τὴν πόλιν ἐτησίως ἀνέμοις· καὶ τούτων πνεόντων μὲν διὰ τοῦ μεγίστου πελάγους (τῆς Μεσογείου), καταφυγόντων δὲ τὸν κατὰ τὴν πόλιν ἀέρα, πολλὴν τοῖς κατοικοῦσιν εὐκρασίαν καὶ ὑγίαν κατεσκεύασεν.» Ἐκ τῶν πολλῶν ἱππηλάτων καὶ ἀρματηλάτων ὁδῶν δύο ἦσαν αἱ κυριώτεραι· ἡ μία, ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς μέχρι τῆς πρὸς δυσμὰς Νεκροπόλεως, εἶχε τριάκοντα σταδίων μῆκος, πλάτος δὲ ὡς πενήκοντα πηγῶν· ἡ ἄλλη, ἰσοπλατῆς, καὶ ὀκτώ

σταδίων τὸ μῆκος, διέτεμεν ταύτην ὀρθογωνίως· ἀμφοτέραι ἦσαν κεκοσμημέναι μετὰ παλάτια, ναοὺς, καὶ δημοσίους οἰκοδομὰς, κατεσκευασμένας ἀπὸ μάρμαρον καὶ πόρφυρον. Εἰς τὴν μακροτέραν ἴσταντο καὶ οἱ περίφημοι ὀβελίσκοι. Τὰ βασιλεία καὶ οἱ κῆποι τῶν Πτολεμαίων ἦσαν ἔξω τῶν τειχῶν ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ εἰς προάστειον λεγόμενον Βρούχιον, καὶ κατεῖχον διάστημα ἴσον τοῦ τεταρτημορίου τῆς πόλεως. Ἐκαστος τῶν Πτολεμαίων ἐφιλοτιμεῖτο νὰ προσθέτῃ εἰς τὰς πολυτελεῖς ταύτας οἰκοδομὰς καὶ κήπους. Περιέκλειον δὲ τὸ Μουσεῖον, μεγαλοπρεπῆ ναὸν, καλούμενον Σῆμα, ἐν ᾧ αἱ τῶν βασιλέων ταφαί, καὶ ἡ Ἀλεξάνδρου*, καὶ ἄλλη καὶ κτίρια ἄξια κραταιῶν κυριάρχων καὶ περρωτισμένου λαοῦ. Πάμπολλαι δεξαμενὴ ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, πληρούμεναι ὕδατος ἐκ τῆς διώρυγος, ἣτις ἦνονε τὴν πόλιν μετὰ τὸν Νεῖλον· ἐκ τούτων ὑπὲρ τὰς διακοσίας μεταχειρίζονται ἀκόμη.

Τὰ παλάτια, οἱ ναοί, τὰ θέατρα, καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα τῆς Ἀλεξανδρείας, ἦσαν πολυπληθέστατα καὶ πολυτελεῖ. Ἀλλὰ τὸ πρώτιστον αὐτῆς καύχημα ἦτον ὁ μεγαλοπρεπῆς λιμῆν. Τὸ προειρημένον ἑπταστάδιον χῶμα, τὸ ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῆς ἠπείρου εἰς τὴν νῆσον Φάρον, ἐδιχοτόμει τὸν λιμένα τοῦτον· καὶ ἡ μὲν ἀρκτικοανατολικὴ διαίρεσις ἐκαλεῖτο ὁ Μέγας Λιμῆν· ἡ δ' ἄλλη, ὁ Εὐνόστος. Κατὰ τὸν εἰσπλουν εἰς τὸν μέγαν λιμένα ἔχει τις ἐκ δεξιῶν τὴν νῆσον καὶ τὸν πύργον τὸν Φάρον· ἐκ δὲ ἀριστερῶν τὰς χοιράδας καὶ τὴν ἄκραν Λογιάδα. Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων ὑπῆρχε καὶ τρίτος λιμῆν ὑπὲρ τοῦ Εὐνόστου, ὀρυκτὸς καὶ κλειστὸς, καλούμενος Κιθωτὸς, νεώρια καὶ αὐτὸς ἔχων· ἀλλὰ τούτου δὲν μένει οὔτε ἶχνος τὴν σήμερον. Ἐνδοτέρω τοῦ Εὐνόστου ἦτο διώρυξ πλωτῆ, μέχρι τῆς λίμνης τεταμένη τῆς Μαρεώτιδος.

Ὁ περιβόητος πύργος Φάρος, τὸν ὅποιον ἐκτίσεν ὁ ἀρχιτέκτων Σώστρατος ὁ Κνίδιος ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Πτολεμαίου Φιλαδέλφου, 283 π. Χ., ἴστατο ἐπὶ πέτρας περικλύστου κατὰ τὸ ἄκρον τῆς ὁμωνύμου νήσου· ἦτο δὲ τετραγώνος οἰκοδομῆ πολυρόφορος, ἐκ λευκοῦ λίθου κατεσκευασμένη, ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἔχουσα πυρὰ πάντοτε καιόμενα, χάριν τῆς τῶν πλωιζομένων σωτηρίας.

Ἄλλο χαρακτηριστικὸν ἰδιαίτερον τῆς Ἀλεξανδρείας ἦτον ἡ Νεκρόπολις, ὑπὲρ τὸ ἐν μίλιον ἐκτει-

* «Τὸ σῶμα τοῦ Ἀλεξάνδρου,» λέγει ὁ Στράβων, «χομίσας ὁ τοῦ Λάγου Πτολεμαῖος ἐκένδυσεν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, ὅπου νῦν ἐστὶ κεῖται, οὐ μὴν ἐν τῇ αὐτῇ πυελῷ· ὑάλινη γὰρ αὕτη, ἐκεῖνος δ' ἐν χρυσῇ κατέθηκεν. Ἐσύλησε δ' αὐτὴν ὁ Κόκκης, καὶ Παρεῖσακτος ἐπικληθεὶς Πτολεμαῖος, ἐκ τῆς Συρίας ἐπέλθων, καὶ ἐκπεσῶν εὐθὺς, ὡστ' ἀνόνητα αὐτῷ τὰ σῶλα γενέσθαι.»

νομένη κατά τὴν δυτικὴν παραλίαν· ἐν αὐτῇ ἦσαν κήποι τε πολλοὶ καὶ ταφαί, καὶ καταγωγαί, πρὸς τὰς ταριχείας τῶν νεκρῶν ἐπιτιθήδαι.

Αἱ λεγόμεναι Βελόνας τῆς Κλεοπάτρας εἶναι δύο ὀβελίσκοι ἐκ κοκκωτοῦ λίθου, ὁ μὲν ἔτι ἰστάμενος, ὁ δὲ παρακείμενος εἰς αὐτὸν, καὶ ἀπετέλουν τὴν εἴσοδον εἰς τὸ λεγόμενον Καισαρίον, ἱερὸν ἢ παλάτιον τοῦ Καισαρος. Τὸ ὄλον ὕψος τοῦ ὀρθίου ὀβελίσκου, συμπεριλαμβανομένων τοῦ στυλοβάτου καὶ τῶν τριῶν βαθμίδων, ἀπὸ γῶμα τὴν σήμερον κεκαλυμμένων, εἶναι ἑβδομηκονταενέα πόδες. Ὅτε οἱ Γάλλοι ἐξέτασαν τὴν βᾶσιν τοῦ ὀβελίσκου τούτου, ἡ περὶ αὐτὴν συσσωρευμένη ἄμμος εἶχε βάθος δεκαεξὶ ποδῶν. Ἐκάστη πλευρὰ εἶναι μὲ γλυφὰς κεκαλυμμένη, ἀλλὰ κάλλιον διασώζονται αἱ ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς· ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν τὰ ἱερογλυφικὰ σχεδὸν ἐξηλείφθησαν. Ὁ πασίγνωστος Στύλος τοῦ Πομπηίου ἰστάται μεταξὺ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ τῆς λίμνης· ἔχει δὲ ὡς ἑκατὸν ποδῶν ὕψος.

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος μεγάλως ἐνεθάρρυνε τοὺς Ἰουδαίους νὰ κατοικήσωσιν εἰς τὴν πόλιν ταύτην. Συνεχώρησεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλευθέραν ἄσκησιν τῆς θρησκείας των, καὶ τοὺς ἔδωκε μέρος τῶν προνομίων καὶ ἐλευθεριῶν, τὰ ὅποια ἐχάιροντο οἱ Μακεδόνες αὐτοῦ ὑπήκοοι. Ὄθεν ἡ Ἀλεξάνδρεια κατωκεῖτο ὡς ἐπιτοπλεῖστον ὑπὸ Ἰουδαίων, καὶ τὸ περιστατικὸν τοῦτο συνδέει τὴν ἱστορίαν αὐτῆς μὲ τὴν τῶν Γραφῶν διασάφησιν. Ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ἦτον Ἀπολλῶς, ὁ σύντροφος τοῦ Ἁγ. Παύλου, (Πράξ. ιη. 24)· καὶ ἐκ τῶν Ἰουδαίων, ὅσοι ἀμφισβήτησαν μετὰ τοῦ Στεφάνου καὶ ἐθανάτωσαν αὐτὸν, πολλοὶ ἦσαν Ἀλεξανδρεῖς, οἵτινες φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχον συναγωγὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. (Πράξ. ε'. 9.) Λέγεται ὅτι τὸν καιρὸν τῆς τῶν Ἱεροσολύμων καταστροφῆς ὡς ἐν ἑκατομμύριον Ἰουδαίων ἦσαν διεσπαρμένοι καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν τῆς Αἰγύπτου, ἔχοντες ἐν αὐτῇ καὶ πολυαριθμοὺς συναγωγὰς καὶ προσευκτήρια, τὰ ὅποια ἢ κατηράφισθησαν, ἢ κατεκρήσαν, ὅτε ἀπεποιήθησαν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ στήσωσι τοὺς ἀνδριάντας τοῦ Ῥωμαίου αυτοκράτορος, Καίου Καλιγούλα.

Ὁ Χριστιανισμὸς ἐθεμελιώθη ἀρχαιότατα εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ἴσως πρῶτοι κήρυκες αὐτοῦ ἐνταῦθα ὑπῆρξαν τινὲς τῶν Ἰουδαίων, τοὺς ὁποίους ἐπέστρεψε τὸ κήρυγμα τοῦ Ἁγ. Πέτρου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πεντηχοστῆς.

Μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀλεξάνδρειας εὐρίσκονται ἄνδρες τινὲς περίφημοι εἰς τὰ χρονικά τῆς ἐκκλησίας, οἷον ὁ Κλήμης, ὁ Ἁγ. Ἀθανάσιος, ὁ Ωριγένης, καὶ ἄλλοι. Ὁ θεμελιωτὴς τοῦ Ἀρειανισμοῦ, — αἰρέσεως ἣτις ἀρνεῖται τὴν θεότητα τοῦ Σωτῆ-

ρος ἡμῶν, — ἦτο πρεσβύτερος τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης, καὶ κατὰ τινὰς Ἀλεξανδρεῖς τὴν πατρίδα.

Τὴν περίφημον συλλογὴν τῶν βιβλίων, τὴν καλουμένην Ἀλεξανδρινὴν Βιβλιοθήκην, ἤρχισεν ὁ Πτολεμαῖος Σωτῆρ, πρὸς χρῆσιν τοῦ Μουσείου, ἢ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συστηθείσης ἑταιρείας τῶν σοφῶν. Ἦτο δὲ τοποθετημένη μέρος μὲν εἰς αὐτὸ τοῦ Μουσείου τὸ κατάστημα, μέρος δ' ἐντὸς τοῦ περιβόλου μεγαλοπρεποῦς τινὸς ναοῦ, καλουμένου Σαραπίου, τὸ ὅποιον ἐλογίζετο μόνον τοῦ τῆς Ῥώμης Καπιτωλίου ὑποδεέστερον. Ὁ Πτολεμαῖος Φιλάδελφος, διάδοχος τοῦ Πτολεμαίου Σωτῆρος, ἔκαμε τόσας προσθήκας εἰς αὐτὴν, ὥστε, καθ' ὃν καιρὸν ἀπέθανεν, εἶχεν αὐξήσιν εἰς ἑκατὸν χιλιάδας τόμων. Συνελέγοντο δὲ τὰ βιβλία ἢ χειρόγραφα κατὰ τὸν ἐφεξῆς τρόπον· ἡ κυβέρνησις συνελάμβανεν ὅσα βιβλία ἐφέροντο εἰς τὴν Αἴγυπτον ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ἄλλων ξένων, καὶ ἐπεμπεν αὐτὰ εἰς τὸ Μουσεῖον, ὅπου ἀντέγραφον αὐτὰ οἱ ἐπὶ τούτῳ διωρισμένοι· καὶ τὰ μὲν ἀντίγραφα ταῦτα ἐδίδοντο εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας, τὰ δὲ πρωτότυπα ἐφυλάττοντο εἰς τὴν βιβλιοθήκην.

Ὅτε ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ προσέβαλε τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπὶ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ πολέμου, τὸ μέρος τῆς βιβλιοθήκης τὸ εἰς τὸ προάστειον Βρούχιον ἐπυρπολήθη κατὰ τύχην, καὶ αἱ περιεχόμεναι εἰς αὐτὸ τετρακόσαι χιλιάδες τόμων ἐγίναν παρανάλωμα τῶν φλογῶν· ἀλλ' ἡ ἐν τῷ Σαραπίῳ βιβλιοθήκῃ διεσώθη. Ἀπέθηκε δὲ καὶ ἡ Κλεοπάτρα εἰς αὐτὸ τὰς 200,000 τόμων, τὰς ὁποίας τὴν εἶχε χαρίσειν ὁ Μάρκος Ἀντώνιος, μετακομίσας ἀπὸ Πέργαμον τὴν ἐκεῖ περιβόητον συλλογὴν. Αὐταὶ καὶ ἄλλαι προσθήκαι ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ὑπερεμεγάλυναν τὴν εἰς τὸ Σαραπίον βιβλιοθήκην· μολονότι δὲ ἐσυλήθη μετὰ ταῦτα, πάντοτε ἀποκαθίστατο. Οὕτω πως ἐξηκολούθει ἑκατονταετηρίδας, ἕως περὶ τὰ μέσα τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος, ὅτε ἡ Ἀλεξάνδρεια ἠλώθη ἐξ ἐφόδου ὑπὸ τοῦ Σαρακηνοῦ στρατηγοῦ Ἀμρου Ἐβναλαάς. Οὗτος, συμβουλευθεὶς τὸν Καλίφην Ὁμάρ περὶ τοῦ πρακτέου ὡς πρὸς τὴν βιβλιοθήκην, ἔλαβε τὴν πολυθρύλλητον Λακωνικὴν ἀπόκρισιν, — « Ἄν τὰ συγγράμματα ταῦτα τῶν Ἑλλήνων συμφωνῶσι μὲ τὸ Κοράνιον, εἶναι ἄχρηστα, καὶ περιττὰ νὰ φυλαχθῶσιν· ἂν διαφωνῶσιν, εἶναι ὀλέθρια, καὶ πρέπει νὰ φθαρῶσιν. » Ἡ τοῦ ἐξολοθρευμοῦ ἀπόφασις ἐκτελέσθη μὲ τυφλὴν ὑπακοήν. Οἱ τόμοι τῆς Ἀλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης διενεμήθησαν ὡς καύσιμος ὕλη εἰς τὰ λουτρά τῆς πόλεως, περὶ τὰς τέσσαρας χιλιάδας τὸν ἀριθμὸν, καὶ τόσον ἦσαν πολυπληθεῖς, ὥστε μόλις ἀνηλώθησαν εἰς ἕξ μῆνας.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἦτο πολυανθρωποτάτη. Ὁ Σικελιώτης Διόδωρος διηγεῖται ὅτι

τὸν καιρὸν αὐτοῦ, π. Χ. 44, περιεῖχε τριακοσίας χιλιάδας ἐλευθέρων κατοίκων, καὶ ἂν, ὡς εἰκάζεται, οἱ δούλοι ἦσαν ἐπίσης πολυάριθμοι, τότε ὅλος ὁ πληθυσμὸς ἤθελεν ἀναβαίνειν εἰς ἑξακοσίας χιλιάδας.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Πτολεμαίων, ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐγένετο ἐπαρχιακὴ πόλις τῆς Ῥωμαϊκῆς αυτοκρατορίας. Οἱ Πέρσαι ἤλωσαν αὐτὴν τὸ 615 μ. Χ., ἀλλ' ἀναπέκτησεν αὐτὴν ὁ Κωνσταντινουπόλεως αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος. Τέλος, ἔπεσε εἰς τὰς χεῖρας τῶν Σαρακηνῶν τὸ 640. Ὁ στρατηγὸς Ἄμρου ἔγραψε πρὸς τὸν Καλίφην Ὁμάρ ὡς ἐπομένως— « Ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν τῆς δύσεως. Εἶναι ἄπειρος κατὰ τὸ μέγεθος. Δὲν δύναμαι νὰ σὲ περιγράψω πόσα θαύματα περιέχει. Ὑπάρχουν ἐν αὐτῇ τέσσαρες χιλιάδες παλάτια, τέσσαρες χιλιάδες λουτρά, δώδεκα χιλιάδες κηπουροὶ, δώδεκα χιλιάδες ἐλαιοπῶλαι, τεσσαράκοντα χιλιάδες ὑποτελεῖς Ἰουδαῖοι, καὶ τετρακόσια θέατρα, ἢ τόποι διασκεδάσεως.»

Ἐκ τῶν συνεπειῶν τῆς ἀλώσεως ταύτης ἡ Ἀλεξάνδρεια οὐδέποτε ἀνέλαβε κατέστη μὲν ὀπωσοῦν ἀξιόλογος εἰς τὸ διάστημα τοῦ Μεσαιῶνος ὡς τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου, τὸ ὁποῖον οἱ Εὐρωπαϊοὶ τότε ἐνήργουν μὲ τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας· ἀλλ' ἡ ἀνακάλυψις τοῦ νέου εἰς τὴν Ἰνδίαν πόρου διὰ τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἑλπίδος ἔδωκεν εἰς τὰς πραγματείας ἄλλην διεύθυνσιν, καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια κατήντησε διόλου ἀσήμαντος. Μεταβολὴ ὅμως ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἤρχισε πρὸ καιροῦ νὰ ἐνεργῆται, καὶ δὲν εἶναι ἀμφιβολία ὅτι ἡ πόλις αὕτη θέλει τὰ μέγιστα προσδεύσειν, ἐπειδὴ μάλιστα κατὰ συνέπειαν τῆς ἀτμοπλοίας τὸ μὲ τὴν Ἰνδίαν ἐμπόριον ἤρχισε νὰ ἐπανέρχεται εἰς τὸν πρότερον αὐτοῦ δρόμον.

« Ἀδύνατον ἦθελεν εἶσθαι,» λέγει Γερμανὴ τις περιοδεύτρια, « νὰ ἐκφράσω ποῖα αἰσθήματα μ' ἔκυρίευσαν, ὅτε κατὰ πρώτην φοράν διήλθον τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὅποιος θόρυβος, ὁποῖα σύγχυσις εἰς τὰς στενὰς ταύτας ῥύμας, πλήρεις πάντοτε ἀπὸ πληθὸς ἀναρίθμητον καμήλων, ἡμιόνων, καὶ ὄνων! Αἱ κραυγαὶ τῶν ἀγωνατιῶν, βοῶντων ἀδιαλείπτως εἰς τοὺς διαβάτας νὰ προσέχωσι τοὺς γυμνοὺς πόδας τῶν· αἱ φωνασαίαι καὶ χειρονομίαι τῶν θωματοποιῶν· τὰ λαμπρὰ ἱμάτια τῶν Τούρκων διπαλλήλων· τὸ εἰκονικὸν ἔνδυμα τῶν Βεδουϊνῶν· αἱ μακρὰ γενειάδες, καὶ τὰ σοβαρὰ καὶ κανονικὰ πρόσωπα τῶν Ἀράβων· ἡ γυμνότης τινῶν ἀκολάστον, περὶ τῶν ὁποίων ὁ ὄχλος συσσωρεύεται· ἡ πληθὺς τῶν μαύρων δούλων· οἱ ὀλολυγμοὶ τῶν θρηνηθῶν, ἐνῶ συνοδεύουσιν ἐπικηδεῖόν τινα πομπήν, σύρουσαι τὰς τρίχας καὶ τύπτουσαι τὰ στήθη των, καὶ ταῦτα οὐ μακρὰν πολυταράχου γαμηλίου πομπῆς· αἱ κραυγαὶ τῶν Μωαμεθανῶν ἱερέων ἀπὸ τὰς κορυφὰς τῶν Μιναρέδων, καλούντων εἰς προσευχάς· τελευταῖον, ἡ λυπηρὰ εἰκὼν τῶν ἀπὸ ἔνδειαν ἀποθνησκόντων, καὶ οἱ σωροὶ ἀγρίων σκύλων, οἵτινες πανταχοῦ σὲ καταδιώκουσι καὶ ἐνοχλοῦσι· ταῦτα πάντα κατὰ στιγμήν ἐμποδίζουσι τὴν πρόδον, καὶ ἐλκύνουσι τὴν προσοχὴν τοῦ ἐκπεπληγμένου περιηγητοῦ.»

Ὁ Κόμης Δαμάς λέγει—

Οἱ ὄνοι εἶναι τὰ ὀχήματα τοῦ τόπου τούτου· τσαυτὴ δὲ εἶναι ἡ λάσπη, ὥστε ἀδύνατον ἦθελεν εἶσθαι νὰ λείψωσι. Πεντάκις ἢ ἑξάκις χρειάζεται νὰ βρέχωνται καθ' ἡμέραν οἱ δρόμοι ἐξ αἰτίας τῆς θερμότητος· ἡ ἄμμος δὲ καὶ τὸ ὕδωρ ἀποτελοῦσι κολλητικὴν τινά λάσπην, ἀφ' ἧς μολὶς ἐμποροῦν ν' ἀπαλλαγθῶσιν ἐντίμως ἵπποι, ὄνοι, καὶ δρομάδες· οἱ Χριστιανοὶ ὀπωσοῦν προφυλάσσονται διὰ τῶν ὑποδημάτων, ἀλλ' οἱ Ἀραβες ἀφίνουσι ὀπίσω τὰς ἐμβάδας των.

Τὰ ἐπόμενα λαμβάνομεν ἐκ τοῦ ποιήματος Ὁ Κυδωνιάτης, τὸ ὅποιον μέλλει νὰ ἐκδώσῃ ὁ Κύριος Ν. Σαλτέλης.

Τ' εἶν' ὁ ἄνθρωπος! Πλασμένος κατ' εἰκόνα τοῦ Ὑψίστου, Φεῦ! σπανίως προσηλόνει τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς του
Εἰς τὸ μέγα τοῦτο σύμπαν, εἰς τοῦ Πλάστου τὴν μελέτην.
Φιλοδοξίων συγκρούσεις, ματαιότητες, ἀπάται,
Ὑποσκελισμοὶ καὶ μίση· . . ἰδοὺ ποῦ περιπλανᾶται
Τὸ πλοιάριον τοῦ βίου μὲ τὸν ἄνθρωπον ἐρέτην!

Δυστυχῆ! ἡ λεία αὕτη θάλασσα ὑφάλους ἔχει!
Εἰς κινδύνους υπερόγκους τὸ σκαφίδιόν σου τρέχει!
Τὴν ὁδὸν τῆς ἀνομίας ἐκκλίνει, θὰ ναυαγήσῃς!
Τίς ἀκούει . . ; Ἐρημίτης εἰς τὴν κέλλην του κλεισμένος,
Ἡ σοφός τις εἰς βιβλίων ἔρευναν βεβουθισμένος,
Μελετᾷ τί ἐστὶ κόσμος, τί Δημιουργός, τί φύσις!

Εἰς σταχυοφόρον κάμπον οἱ σφοδροὶ ἀέρες πίπτουν,
Καὶ τοὺς στάχτους μὲ βίαν ἕνα πρὸς τὸν ἄλλον ῥίπτουν.
Ἡ πολύμοχθος εἶν' αὕτη τῶν ἀνθρώπων κοινωνία!
Εἰς τὸν ἄλλον βαρυπλήττει, εἰς τὸν ἄλλον λοξοβλέπει·
Πλὴν ὁ θεριστὴς τὸ βῆμα ἀπὸ ἄλλῃ χώραν τρέπει,
Κ' εἰς τὸ δρέπανόν του πίπτει γενεῶν πλοῦσια λεία.

Στάχου-ἄνθρωπε, ὑπῆρξας . . . δὲν ὑπάρχεις. Ἡ στιγμή σου Ἰγνη ἀγνώστα ἀφίνει εἰς τὰ χεῖλη τῆς ἀβύσσου,
Ὡς ὁ λάρος ὁ ξυρίζων τὸ θαλάσσιον πεδίον.
Πόσον ἐζησας; Σ' ἀρπάζει μεσονύκτιος τις δαίμων . . .
Φορτωμένος ἀμαρτίας, στένων σύρσαι καὶ τρέμων
Ἐμπροσθεν τοῦ ἀδεκάστου Δικαστοῦ εἰς ἄλλον βίον. κ.λ.π.

Εἰς τὸν ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου μέχρι τῶν Ψαρῶν διάπλου
τοῦ ἥρωός μου, περιγράφων τὰ κλασικὰ αὐτὰ μέρη,
φθάνω εἰς τὸν Ἑλλησπόντον, καὶ λέγω.—

Εἶσοδε τοῦ Ἑλλησπόντου, πλήρη δόξης καὶ μαγείας!
Διεπόρθμευσας τὸ πάλαι τὰς δυνάμεις τῆς Ἀσίας,
Κ' ἤνοιξας τῶν ἀμετρήτων στρατευμάτων τῆς τὸ μνημα.
Τὰ συντρίμματα σπαρμένα θεωρήσας τῆς γεφύρας
Ὁ μονάρχης, ὡς τὰ βράχια τῆς σφισμένης του πορφύρας,
Ἐμαστίγωσεν ἀφρόνως τὸ ἐλεύθερόν σου κῦμα.

Καὶ αἱ αὔραι σου θριάμβους τῶν Ἑλλήνων ψιθυρίζουν,
Κ' οἱ αἰγιαλοὶ συμβάντα κολοσσαῖα παικνίζουν.
Ἦδη ἐπὶ τοῦ μακροῦ σου ἑλικοειδοῦς ορχηγίλου,
Ἄλιός, τὴν ἡσυχίαν τῶν ὑδάτων συντάραττον,
Καὶ τὸν γαλακτώδη κάμπον κατασκάπτων τῶν κυμάτων,
Ὅδηγεῖ τὴν μικρὰν τύχην τοῦ σαπρῶ του μονοξύλου.